

## НАСТАВЉАЊЕ ОБВЕЗНИХ ОДНОСА НАКОН ДУЖНИКОВЕ СМРТИ, У СВИЈЕТАЛУ ОДРЕДАБА ЗАКОНА О ОБВЕЗНИМ ОДНОСИМА

### *А) Начело настављања обвезних односа након дужникове смрти*

Начело свих савремених правних поредака је, да обвезни односи не престају услијед дужникове смрти, него се настављају с његовим наследином.<sup>(1)</sup> Само изнимно од тога, услијед дужникове ће смрти престати они обвезни односи у којима је дужникова обвеза била особне природе, као и они за које је то посебно уговорено или одређено прописом. Ово начело, с истим изнимкама вриједи и у нашем правном поретку. Закон о обвезним односима<sup>(2)</sup> то изражава опћим правилом: „смрћу дужника или вјеровника престаје обвеза само ако је настала с обзиром на особна својства које од уговорних страна или особне способности дужника” (чл. 359. ЗОО), те посебним правилом у погледу уговора (и осталих правних послова)<sup>(3)</sup>: „уговор има учинак и за универзалне правне сљедбенике<sup>(4)</sup> уговорних страна, изузев ако је што друго уговорено или што друго произлази из природе самог уговора” (чл. 148, ст. 2. ЗОО). У погледу неких врста обвезних односа ЗОО још посебно одређује да они престају смрћу дужника, но број таквих одре-

(1) Архаична права придају обвезама строго особни карактер, тако да оне престају са смрћу дужника. Правило да обвезе умрлог дужника прелазе на његове наследнике настало је и у римском праву тек као резултат постепеног развоја (в. Korošec V.: Die Erbenhaftung nach Römischen Recht, Leipzig 1927, те тамо наведену литературу). Касније је опет требало проћи много времена док се у правима средњовековне Европе (тзв. германским правима) напустило схваћање о престајању обвеза са смрћу дужника, те га се замијенило правилом да дужникови наследници одговарају за његове обвезе. Сматра се да се тек у Sachsenspiegel-у (XIII ст.) појављује то правило по први пута. Но да оно још дуго времена није било широко прихваћено најбоље показује једна бургундијска сага из XV ст., из које се сазнаје да је пут којим су вјеровници умрлог дужника долазили до наплате свога потраживања још увијек био посредан. Они нису били овлаштени да ишта потражују од дужниковог наследника, али су били овлаштени да узму тијело умрлог дужника, те да га задрже тако дуго док им њихова потраживања не буду подмирена (в. Martin P.: Die Haftung des Erben für die Nachlassverbindlichkeiten /diss./, Leipzig 1909, стр. 2 — 3);

(2) Службени лист СФРЈ бр. 29/1978. од 29. 5. 1978. Закон о обвезним односима је донесен и проглашен 30. 3. 1978. г., а на снагу ступа 1. 10. 1978.;

(3) ЗОО одређује аналогну примјену одредби о уговорима на све правне послове (чл. 25. ст. 3. ЗОО);

(4) Могло би се поставити питање, колико је било оправдано напуштање досад уобичајеног термина „правни сљедници”, те замијењивање тог термина новим „правни сљедбеници”. Термин „сљедбеник” се употребљавао у смислу — successor (фран. successeur, нем. Nachfolger) а назив „сљедник” у смислу ознаке за особу која сlijеди неког вођу или идеју (франц. adhérent, partisan, disciple; нем. Anhänger);

дби није велик. Тако „пунемоћ престаје смрћу пуномоћника“ (чл. 94. ст. 2. ЗОО), а „право првокупа покретних ствари не може се... наслиједити, ако законом није другачије одређено“ (чл. 539. ЗОО).

Прихваћање овог начела, да се обвезноправни односи настављају с наследином умрлог дужника, отвара питање — какав правни положај има дужников наслединик с обзиром на оставитељеве обвезе? Том питању ћемо посветити детаљније излагање.

### *Б) Проблем правног положаја дужниковог наслединика*

Цивилистичка се знаност већ дуго времена сусреће с проблемом правног положаја дужниковог наслединика, наиме с проблемом — прелазе ли обвезе с умрлог дужника на његовог наслединика, или наслединик само постаје одговоран за оставитељеве дугове.<sup>(5)</sup> Традиционално се тај проблем третира као проблем науке о наслеђивању, па се и изражава као питање — улазе ли оставитељеве обвезе у састав оставине или не улазе? Одговор се тражио у правној нарави оставине, али се тим путем није успјело доћи до рјешења које би било опће прихваћено. На различитим концепцијама оставичке развили су се опречни ставови о томе улазе ли обвезе у оставину или не, а да ни један није успио задобити одлучујућу превагу над другим. Мишљења су остала строго подијељена. При томе се обично испуштало из вида, да се овом проблему може прићи и с друге стране — са стране науке о обвезноправним односима. Мислимо да управо с те стране треба прићи проблему правног положаја дужниковог наслединика, а откада је донесен Закон о обвезним односима постоји за то и чврста подлога у позитивном праву.

Несугласице око тог прелазе ли обвезе на наслединика или он само за њих одговара, потјечу од различитих схваћања о томе која је конструкција оставине. Док једни сматрају да оставина садржи и обвезе, дотле други тврде да су обвезе само терет на оставини. Па како на наслединика прелази оно што садржи оставина, то по првима на њега прелазе и оставитељеве обвезе, док по другима он само бива оптерећен тим обвезама тј. одговоран за њих. Све је то одраз спора око конструкције имовине, јер ако је оставина оно што је од имовине преостало након смрти, а обично је тако дефинира, тада је она једнако тако конструирана као што је конструирана имовина.

Спор између заступника тзв. романистичког и германистичког схваћања о конструкцији имовине, добро је познат. Зато ћемо се само у нај-

(5) Проблем је првенствено доктринарне природе, али његово рјешење је и те како од практичног значења, јер од њега овиси одговор на нека чисто практична питања. Тако о рјешењу тог проблема овиси на пр. одговор на питање — може ли наслединик констатирати оно што је оставитељевим вјеровицима исплатио преко границе своје одговорности? Јер ако су оставитељеви дугови постали његови дугови, тада он то не би могао; он није учинио нешто што није био дужан, него само нешто за што није био одговоран (чл. 213. ЗОО). Но ако оставитељеви дугови нису постали наслединикови, наслединик би могао потраживати назад оно што је исплатио преко граница своје одговорности (чл. 210 — 219. ЗОО);

опћенитијим цртама осврнути на оба та схваћања. Као што знамо, према тзв. романистичком схваћању<sup>(6)</sup> имовина се састоји од двије различите групе — од активе и од пасиве. Активу чине права (права власништва на стварима, као и остала субјективна имовинска права) која припадају једној особи, док пасиву чине обвезе те особе. Универзални сукцесор постаје носилац како права тако и обвеза из састава имовине. Од имовине се разликује имовинска маса. Имовинска маса је заједнички назив за сва економска добра — ствари и права, која припадају једној особи. Та економска добра не улазе непосредно у састав имовине, него посредством права на та добра. Активу имовине неке особе чине права те особе на основу којих су та добра — њена добра тј. њене ствари и њена права. Кад нека особа стекне цијелу имовину друге особе, стекла је тиме све оно што чини активу и пасиву те имовине. Посредством права која чине активу, стекла је објекте од којих је састављена имовинска маса. Истовремено је стекла и пасиву, дакле — све обвезе. Према тзв. германистичком схваћању<sup>(7)</sup>, имовина не садржи обвезе. Она се састоји једино од ствари и права једног носиоца (не у смислу активе, него у смислу имовинске масе). Тако је према овом схваћању имовина оно исто што и оставинска маса. Али то, да по овој концепцији у имовину не улазе обвезе, још увијек не значи да ће стјецалац имовине ову стећи бестеретно. Наиме, обвезе додуше нису саставни дио имовине, али оне су такођер припадале оној особи којој је припадала та имовина. Та особа је за своје обвезе одговарала особно тј. својом имовином, па је тако њена имовина оптерећна одговорношћу за обвезе. Зато је онај тако је стекао имовину, уједно постао одговоран за обвезе, премда није стекао обвезе. Он је за њих одговоран оном имовином која је тим обвезама оптерећена. У новијем се развоју та његова одговорност проширује на одговорност цијелокупном властитом имовином (али само до границе вриједности оне имовине чији су терет биле те обвезе).<sup>(7a)</sup>

Ова два различита схваћања о саставу имовине, одразила су се на схваћањима о саставу оставине. Они који прихватају романистичко схваћање сматрају да се оставина састоји од активе и пасиве, док они који прихватају германистичко схваћање сматрају да се састоји од ствари и права (односно у другој варијанти — од права на ствари одн. права), оптерећених одговорношћу за обвезе. На темељу тих различитих схваћања настала су и различита уређења наслеђивања. Главне практи-

<sup>(6)</sup> То је схваћање било у опћем праву опћенито прихваћено (в. на пр. Regelsberger F.: Pandekten, Bd. I, Leipzig 1893, стр. 361 — 365, посебно биљешка бр. 10; Brinz A.: Lehrbuch der Pandekten, Bd. I, Erlangen 1873, стр. 445), а касније је пренесено у многа тзв. партикуларна права. Међу осталима и у аустријско право, а путем овога и у наше право;

<sup>(7)</sup> О аргументима оних који су насупрот до тада владајућем романистичком схваћању истакли ово германистичко схваћање, те упуте на односну литературу в. код Еппесцерус-Кирп-Wolff-Nipperdey: Lehrbuch des Bürgerlichen Rechts, Bd. I/1, стр. 843, а нарочито биљешку бр. 14;

<sup>(7a)</sup> Став који смо горе изложили је екстреман германистички став. Постоје и такви ставови који су такођер германистички, али су ипак нешто блажи романистичком схваћању. Тако многи не идентифицирају имовинску масу с имовином, него као и романисти уче да се имовина састоји од права на добра из имовинске масе. Но за ово наше излагање то није од важности, јер нас овдје занима само једно — јесу ли обвезе дио имовине, а о томе сви заступници романистичког схваћања дају позитиван, а сви заступници германистичког схваћања негативан одговор;

чне разлике међу њима очитују се у погледу одговорности за оставитељеве обвезе. Наиме, по уређењу изграђеном на романистичкој концепцији, наследник би стјецао све што оставина садржи, тако да би постајао носилац свих оних субјективних права што чине оставинску активу (а кроз то би му припадала сва добра оставинске масе), али би стјецао и све оставитељеве обвезе што чине оставинску пасиву. Он би насљеђивањем постајао дужник умјесто оставитеља. То је за њега могло бити веома непогодно, ако би пасива била већа од активе, јер како би морао испунити све оставитељеве обвезе, насљеђивање би за њега могло значити финансијски губитак. Напротив, по уређењу изграђеном на германистичкој концепцији, наследник би насљеђивањем стјецао оставитељеве ствари и права оптерећена одговорношћу за обвезе, али он не би стјецао те обвезе. Једино би за њих одговарао. Но та његова одговорност је била одговорност *cum viribus hereditatis* тј. одговорност оставинским добрима (оним стварима и правима што их је насљеђивао), дакле одговорност која није била особна, него је по пекулијарном систему била ограничена на реалну одговорност тим добрима. Тако се није могло догодити да наследник претрпи финансијски губитак тиме што је насљедио, али су могли бити оштећни оставитељеви вјеровници, јер би им се лако могло догодити да се тешко успију наплатити из оних добара која су припадала оставитељу. Кроз то је уређење засновано на германистичкој концепцији било погодно за насљеднике а непогодно за вјеровнике, док је оно романистичко било управо обрнуто — непогодно за насљеднике а погодно за вјеровнике. Но те разлике између ова два уређења су се у каснијем развоју смањиле. У уређењу заснованом на романистичком схваћању, отпале су непогодности по насљедника када је Јустинијановом реформом наследник добио право да насљедство прими уз благодат пописа (*cum beneficium inventarii*). Наиме, ако би наследник примио насљедство уз благодат пописа, тада би се оставинска актива пописала и процијенила, а наследник не би одговарао за више обвеза него што је вриједност активе коју је добио. Дакле, наследник би додуше стјецао све оставитељеве обвезе, али би за њих одговарао ограничено — до висине вриједности активе (одговорност је остала особна, али је постала квантитативно ограничена). С друге стране, према уређивању заснованом на германистичком схваћању, наследник је и надаље насљеђивањем стјецао оставину у смислу ствари и права оптерећених обвезама, те није стјецао обвезе него је само био одговоран за њих, али је та његова одговорност претрпјела промјене. На мјесто раније реалне одговорности *cum viribus hereditatis* ступила је сада особна одговорност *pro viribus hereditatis* (тј. одговорност за оставинска добра). Наследник је за оставитељеве дугове одговарао особно (тј. цјелокупном својом имовином), али не за већу вриједност тих дугова него што је вриједност ствари и права што их је насљеђивањем добио. Тако и по романистичкој и по германистичкој концепцији насљедници одговарају за оставитељеве обвезе особно, али ограничено — до висине вриједности насљеђене активе. Једино што то ограничење одговорности по уређењу заснованом на романистичкој концепцији наступа само

ако га насљедник затражи (прихваћањем насљедства уз благодат пописа), док по уређењу заснованом на германистичкој концепцији то ограничење постоји већ *ex lege*. Тако су главне практичне разлике заправо нестале.<sup>(8)</sup>

Спор о томе, прелазе ли обвезе на насљедника или не, постоји и у погледу нашег права. Изгледа да је бивши савезни Закон о насљебивању изграђен на германистичкој концепцији, јер чл. 2. ЗН каже: „наслебивати се могу ствари и права...“, а чл. 145. ст. 1 говори о одговорности за дугове: „наследник одговара за дугове оставитеља...“. Но док су неки наши теоретичари прихватили ту германистичку концепцију,<sup>(9)</sup> други су јој оспорили исправност те су ЗН тумачили у правцу романистичке концепције.<sup>(10)</sup> Ситуација се није измијенила доношењем нових републичких и покрајинских закона о насљебивању, јер они у том погледу нису донијели ништа нова (чл. 2. и 143. ЗНБХ; чл. 2. и 140. ЗНЦГ; чл. 2. и 144. ЗНМ; чл. 2. и 142. ЗДС; чл. 2. и 140. ЗНС; чл. 2. и 141. ЗНВ; ЗНК не садржи одговарајуће одредбе).

Мислимо да опречне ставове о томе прелазе ли обвезе умрлог дужника на његовог насљедника, треба испитати са становишта науке о обвезноправним односима, јер је цијели проблем првенствено обвезноправне природе.<sup>(11)</sup> Сматрамо да не може бити исправан онај став о том питању, који није у складу с науком о обвезноправним односима.

<sup>(8)</sup> Сматрамо да имовина заиста не садржи обвезе, али сматрамо и то да је случај оставине другачији. Сличности између оставине и имовине несумњиво постоје, али оставина није исто што и имовина, па чак није исто што и преостатак имовине. Оставина је заиста преостатак, али не само преостатак од имовине, него од уопће свега што је у правним односима припадало оставитељу. За оставитељевог живота је постојала његова имовина, а постојале су и његове обвезе. Међу њима није било никакве непосредне везе. Веза је била само посредна — имовина је припадала истој особи, којој су припадале и обвезе (зато је та особа за своје обвезе одговарала својом имовином). С оставитељевом смрћу се то све мијења. Све што је преостало од онога што је у часу смрти припадало оставитељу, повезало се у оставину (у којој се налази и преостатак имовине и преостатак обвеза). Мислимо да у том смислу треба схватити када М. Ведриш дефинирајући правни појам имовине каже: „имовина је скуп субјективних имовинских права представљених једним носиоцем“, а дефинирајући појам оставине каже „укупност права и обвеза које су објект насљебивања назива се оставина“ (в. Ведриш М.: Основе имовинског права, Загреб 1976, стр. 67 и 326);

<sup>(9)</sup> Став да оставитељеве обвезе улазе у састав оставине, усвојили су на пр. Благојевић (в. Благојевић Б. Т.: Наследно право у Југославији, Београд 1976, стр. 40 и 398), Финжгар (в. Финжгар А.: Дедно право у Југославији, Љубљана 1962, стр. 24 и 25, те и *исти* у Енциклопедији имовинског права и права удруженог рада, Београд 1978, св. II, стр. 350), Силајкић А.: Наследно право, Сарајево 1964, стр. 25 ј 244), Визнер (в. Визнер Б.: Грађанско право у теорији и пракси, св. II (Наследно право), Осиек 1976, стр. 28), те други;

<sup>(10)</sup> Став да се обвезе не насљеђују него да дужников насљедник постаје одговоран за њих, усвојили су на пр. Павић (в. Павић Б. у Креч-Павић: Коментар Закона о насљебивању, Загреб 1964, стр. 9 и 496 — 498), Марковић (в. Марковић С.: Наследно право у Југославији, Београд 1978, стр. 43), те други;

<sup>(11)</sup> Гледање на цијели проблем са становишта састава оставине је своје пуно оправдање имало онда, када се још насљебивање сматрало за стјечање оставине у власништво. У то се вријеме учило да је оставина специфичан објект права власништва — *universitas iuris* (тј. правно јединство разноврсних појединачних правних ентитета — ствари, права и обвеза; јединство које је самосталан, од ствари, права и обвеза из свог састава различит правни објект). Насљедник је по том учењу стјечао власништво оставине (*dominium hereditatis*), а посредством тога је све оно од чега је оставина била састављена (ствари, право, обвезе) постало насљедничко. То је било и схваћање редактора ОГЗ-а. Но још у првој половини XIX стољећа је напуштено учење о *universitas iuris* (в. Hasse: Ueber Universitas iuris et rerum, und über Universal- und singular-Succession, Archiv für die civilistische Praxis, Bd. V (1822), Hft. 1, s. 1 — 68; Mühlénbruch: Ueber die s.g. iuris et facti universitates, Archiv für die civilistische Praxis, Bd. XVII (1834), Hft. 3, s. 321 — 379). Напуштање учења о *universitas iuris* популоу је за собом и напуштање учења по коме насљедник постаје власник оставине (в. Windscheid-Kipp: Lehrbuch des Pandektenrechts, Bd. III, Frankfurt a/M. 1906, стр. 477, биљешка бр. 12). Тиме је цијели проблем састава оставине изгубио на важности:

А чини нам се да с том науком није лако ускладити онај став, по коме обвезе умрлог дужника не прелазе на његовог насљедника него насљедник, само бива одговоран за оставитељеве дугове (стекавши оставитељеве ствари и права постао је одговоран за оставитељеве дугове). Јер ако тврдимо да обвезе умрлог дужника не улазе у састав оставине, те да не прелазе на дужниковог насљедника, тада ћемо се наћи пред несавладивим тешкоћама када ћемо са становишта науке о обвезноправним односима покушати наћи објашњење за то да насљедник за те обвезе одговара. Наиме, ако обвезе умрлог дужника заиста нису прешле на његовог насљедника, тада су морале престати с дужниковом смрћу, јер обвезе по својој правној природи не могу постојати а да никоме не припадају. Но како може дужников насљедник одговарати за обвезе којих више нема? А несумњиво је да за њих одговара.<sup>(12)</sup> Одговарати се може и за туђи дуг, али како се може одговарати за дуг којег нема? Тешко да се на то може наћи задовољавајући одговор, ако се ичистирила тврдњи како обвезе не прелазе на насљедника. То што је насљедник одговоран за оставитељеве дугове, упућује на закључак да ти дугови ипак постоје и након оставитељеве смрти. А јер дугови могу постојати једино ако некоме припадају, намеће се даљњи закључак да су они ипак прешли на насљедника. Дакле, ако цијели проблем гледамо са становишта науке о обвезноправним односима, тада нас то доводи до закључка да, без обзира говоре ли насљедноправни прописи о насљедивању обвеза или само о одговорности за њих, обвезе умрлог дужника улазе у оставину и прелазе на насљедника (наравно, ријеч је само о оним обавезама које нису ненасљедиве). За дугове који су били оставитељеви одговара насљедник зато јер су то сада његови дугови. Овакав закључак је с доношењем Закона о обвезним односима добио и чврст темељ у нашем позитивном праву, јер како смо то већ горе навели — на основу одредбе чл. 359. ЗОО обвезе не престају (у начелу) уследиј дужникове смрти, а на основу одредбе чл. 148. ст. 2. ЗОО обвезе производе оне исте (у начелу) правне учинке за дужниковог насљедника, какве су производиле за дужника.

### *В) Правни положај дужниковог насљедника према нашем правном уређењу*

Ако прихватимо горе изложено становиште, тада бити дужников насљедник имплицира бити дужник умјесто њега (чл. 148. ст. 2. и чл. 359. ЗОО).<sup>(13)</sup> Оставитељеве су обвезе прешле на његовог насљедника ipso

<sup>(12)</sup> То је несумњиво у свим савременим правним поретцима, без обзира јесу ли засновани на романтистичком или германистичком схваћању:

<sup>(13)</sup> То пријели за све насљеднике (оставитељеве универзалне сукцесоре м.п.), без обзира насљедују ли на основу опоруке или на основу закона. То наравно вриједи и за нужне насљетнике, јер су по нашем насљедном праву и они оставитељеви универзални сукцесори м.п. Треба споменути да су се ипак била појавила схваћања, да на нужног насљедника не прелазе оставитељеве обвезе, да он за њих не одговара. Таква схваћања су се одразила и у нашој судској пракси („Ако је нужни лио установљен пошто су се претходно одбили сви оставиночевни дугови, трошкови пописа и процјене оставине и трошкови сахране

igue, <sup>(14)</sup> самим тиме што је постао насљедником <sup>(15)</sup>, <sup>(16)</sup> (дакле без презимања дуга по одредбама чл. 446 — 450 — 300). Зато је испуњавање (чл. 296 — 328. 300), признавање (чл. 387. и 366. 300), оспоравање, новирање (чл. 348. 300) итд. оставитељевих дугова, ако је учињено у властито име а не за другог — *pro herede gestio*, па се насљедник који је нешто од тог подузео не може више одрећи свог насљедног права (чл. 133. ЗН; чл. 136. ЗНБХ; чл. 133. ЗНЦГ; чл. 137. ЗНМ; чл. 135. ЗДС; чл. 133. ЗНС; чл. 119. ЗНК; чл. 134. ЗНВ). Од часа у коме је постао оставитељевим насљедником, оставитељеве обвезе су његове обвезе. <sup>(17)</sup>, <sup>(18)</sup> Оне су на њега прешле цијеле, како дугови, тако и одговорност за њих.

оставиоца, нужни насљедник не одговара за оставиочеве дугове имовином коју је добио као нужни насљедник.", Рјешење Врх. с. Југосл. бр. Рев-1517/64 од 20. 11. 1964., којим је укинута пресуда Врх. с. Хрв. бр. Гж-53/64 од 12. 2. 1964.; објављено у Наша законитост 1965, бр. 2, стр. 151, те у ЗСО 1964, св. 3. одл. бр. 322). Таква схваћања нису прихватљива, јер нису у складу с правном природом коју нужно насљедно право има у нашем правном уређењу. Нужни је насљедник увијек оставитељев универзални сукцесор, па чак и када је оставитељ одредио да му се нужни дио има исплатити у одређеним стварима, правима, или у новцу. Прихватање става да нужни насљедник не одговара за оставитељеве дугове, значило би напуштање постулата да је нужни насљедник оставитељев универзални сукцесор. Осим тога, тај став је погрешан и зато, јер је изједначио двоје што се изједначити не може, он не разликује нужни дио од рачунске операције којом се утврђује колику би вриједност нужни дио требао имати. Зато теорија није никада могла прихватити такав став (в. Благојевић Б. Т.: о. ц., стр. 211 и 398; Финжгар А.: Дедно право, стр. 137 и *исти* у Енциклопедији, стр. 375; Павић Б. у Креч-Павић, стр. 501; Силајихић А.: о. ц., стр. 246; Ude L.: *Odgovornost nujnih dedičev za dugove*, Правник (Љ.) 1966, XXI, 1 — 3, стр. 109 — 111; Gavela N.: *Odgovornost za dugove ostavioца по закону о наслеђивању*, Одјетник 1972, бр. 1 — 2, стр. 5);

<sup>(14)</sup> Насљедник редовито неће ни знати које су све обавезе прешле на њега, јер наше право на жалост не познаје институт сазива вјеровника (в. Финжгар: *Dedno право*, стр. 138; *исти* у Енциклопедији, стр. 376; Павић Б. у Креч-Павић, стр. 497; Рајачић Ч.: Теорија наслеђивања (хабилитациона радња), Загреб 1958, стр. 61 — 62; Stemphar J.: *Osnove civilnoga prava, Obveznostno pravo* Ljubljana 1962; Gavela N.: о. ц., стр. 14;

<sup>(15)</sup> Онај тко је наслиједио, али се потом ваљано одрекао насљедства (или се за њега ваљано одрекао његов предак), престао је *ex tunc* бити насљедником, па су оставитељеве обавезе престале бити обавезе тог насљедника, као да никад ни нису биле његове (чл. 145. ст. 2. ЗН; чл. 143. ст. 2. ЗНБХ; чл. 140. ст. 3. ЗНЦГ; чл. 144. ст. 2. ЗНМ; чл. 142. ст. 2. ЗДС; чл. 140. ст. 2. ЗНС; чл. 141. ст. 2. ЗНВ). Те су обвезе постале обвезе онога тко је насљедно умјесто насљедника који се одрекао. А ако умјесто овога није наслиједио нитко, па је оставина остала опасна, те прешла у друштвено власништво, тада су те обвезе постале обвезе оне општине којој је припала оставина (в. Финжгар А. у Енциклопедији, стр. 375; Павић Б.: о. ц., стр. 503—504). Али ако се насљедник није одрекао свог насљедног права, него је само свој удио у насљедничкој заједници уступио сунаследнику, он није престао бити насљедник (чл. 139. ст. 2. и чл. 149. ЗН; чл. 137. ст. 2. и чл. 147. ЗНБХ; чл. 134. ст. 2. и чл. 144. ЗНЦГ; чл. 138. ст. 2. ЗНМ; чл. 136. ст. 2. и чл. 146. ЗДС; чл. 134. ст. 2. и чл. 144. ЗНС; чл. 120. ст. 2. и чл. 129. ЗНК; чл. 135. ст. 2. и чл. 146. ЗНВ). Зато су и након тога оставитељеве обвезе остале обвезе тог насљедника (в. Финжгар А. у Енциклопедији, стр. 375; Павић Б.: о. ц., 503;

<sup>(16)</sup> Ако није познато или је спорно тко је насљедник, суд треба поставити старатеља оставине, који ће на терет оставинских добара испуњавати оставитељеве обвезе његовим вјеровницима (в. Марковић С.: о. ц., стр. 276). У вези с питањем — од кога могу вјеровници тражити да испуни њихова потраживања Павић каже: „Вјеровници нису дужни чекати с наплатом док се оставина расправи. Имају право без чекања захтевати исплату, намирне својих потраживања од сваког онога који се понаша као насљедник“ в. Креч-Павић, стр. 497). Но долаже да у крајњој линији „за оставиоца одговара само дефинитивни насљедник...“ (*ibidem*, стр. 498);

<sup>(17)</sup> Осим тога што су на насљедника прешле обвезе које су биле оставитељеве, насљедник је постао и дужник још неких обвеза тзв. дугова (отвореног) насљедства. Ријеч је о обвезама на испуњење оставитељевих записа и налога, наплаће на плаћање трошкова оставитељевог погребља, исто тако и трошкова као и награде извршитеља опоруке, те трошкова и награде старатеља оставине. Све су то обвезе насљедника. Но то су обвезе које нису никада биле оставитељеве, него су за насљедника настале у вези с оставитељевом смрћу или с наслеђивањем. Зато оне нису прешле с дужника на његовог насљедника, него су настале за онога тко је насљедник (в. Марковић С.: *Дугови заоставштине и редослед њихове уплате*, Зборник радова ГФ Ниш VII/1968, стр. 91—109; *исти*: *Насљедно право*, стр. 275 и 276; Финжгар А.: *Дедно право*, стр. 135; *исти* у Енциклопедији, стр. 374).

<sup>(18)</sup> На основи одредбе чл. 140. ст. 2. ЗНЦГ „наследник одговара за све издатке општине учињене у виду социјалних или других давања око издржавања оставиоца, ако она такав захтјев постави у року од мјесец дана од отварања наслеђа“, а исто тако и на

Оставитељеви су дугови прешли на његовог насљедника онакви какви су били код оставитеља у часу његове смрти. Оставитељевом се смрћу није у погледу њих ништа измијенило (ријеч је, наравно, о оним дуговима који нису престали са дужниковом смрћу). Онокако је оставитељ дуговао, тако сада дугује његов насљедник. Тај насљедников дуг је и у погледу главне, а и у погледу свих споредних чинидаба, сачувао онај исти садржај којег је имао док је још био оставитељев дуг.<sup>(19)</sup> Оставитељева смрт није ни разлог због којег би престајало закашњење дужника — ако се оставитељ налазио у закашњењу с испуњењем, насљедник се нашао у том закашњењу.<sup>(20)</sup> Дакле, оставитељеви дугови су сада насљедникови дугови. Ако је правни положај насљедника јединствен (а то је редовито случај),<sup>(21)</sup> тада су ови дугови које је насљедник наслиједио дошли у везу с оним што иначе припада том насљеднику. Због тога, ако су то били дугови оставитеља насљеднику, они ће престати сједињењем, јер су се у истој особи сјединили дужник и вјеровник (чл. 353. 300).<sup>(22)</sup>

Заједно с дуговима на насљедника је прешла и одговорност за њих.<sup>(23)</sup> <sup>(24)</sup> Насљедник за те дугове одговара онако како је одговарао

основни одредабе чл. 142. ЗНВ „социјална и друга помоћ друштвене заједнице, коју је примаво оставилац за живота сматра се, у смислу овога закона, дугом“. То нису обвезе које су „а њега на основу закона настале јер је наслиједио. Марковић сматра да те обвезе имају приоритет пред оставитељским обвезама (в. Марковић С.: Насљедно право, стр. 276), док Благојевић напротив заступа мишљење да „при наплати ова потраживања општина имају исти правни третман као и други дугови оставиоца“ (в. Благојевић Б. Т.: о. ц., стр. 398). Мислимо да нека потраживања могу имати приоритет пред другима једино, ако за то постоји правни основ. Без тога нема ни једно потраживање превентивно пред осталима. Ако се жели дати првенство овим потраживањима општина, тада то треба посебно прописати.

<sup>(19)</sup> в. Павић Б.: о. ц., стр. 499;

<sup>(20)</sup> Само сасвим изнимно долази услијед дужникове смрти до неких промена у погледу његових дугова. Таква је изnimка постојала у погледу поручанства (јамства) по § 1367. ОГЗ-а, који је одређивао: „ако погодба поручанства није утврђена хипотеком или покретним заложеним правом; престаје у три године после смрти порукове, ако је вјеровник у то међувријеме пропустио искати по суду или ван суда доспјели дуг од насљедника“. Након што 300 ступи на снагу, ова се одредба неће више моћи примјенјивати као правно правило, па и та изnimка тиме нестаје;

<sup>(21)</sup> Насљедников је правни положај јединствен, када не постоји подвојеност између онога што је иначе његово и онога што је његово зато јер је наслиједио;

<sup>(22)</sup> Престанак сједињењем негипа Финжгар (в. Финжгар А.: Придобитев дедишчине, Правник (ЛБ) 1956, бр. 5—8, стр. 152). Чини нам се да одредбе чл. 353. 300 не омогућују усвајање овог става. Мислимо да би се сједињење могло избјећи једино тако да се насљедство одвоји. Постављањем статеља оставини насљедство би било одвојено од онога што је насљедник, па не би у истој особи били сједињени вјеровник и дужник;

<sup>(23)</sup> Оставитељеви вјеровници имају против насљедника захтјев на испуњење. Оставитељ не може располагати с њиховим правима, па зато ни не може опоруком ваљано ограничити или искључити насљедникову одговорност за дугове. Но оставитељ би могао опоруком ваљано оптеретити свог насљедника с појачаном одговорношћу за дугове. (На интерну подјелу дугова међу сунасљедницима оставитељ може утјецати, в. доле у биљешци бр. 36);

<sup>(24)</sup> Иако је насљедник постао особин дужник већ у часу када је наслиједио, ипак могућност наплате од њега фактично овиси о томе зна ли се да је наслиједио или се то не зна. Шта више, понекад је правна претпоставка за наплату оставитељевих дугова од насљедника — да је мјеродавно утврђено да је он насљедник. Тако: „Дозвола извршења правих другог лица, а не онога који је у извршном наслову означено као обвезник, може се издати само ако се јавним или јавно овереним исправама докаже да је обвеза утврђена у извршном наслову прешла од лица наведеног у том извршном наслову на онога против кога се тражи извршење. Без дозволе извршења против наведеног лица извршење се на његовој имовини не може проволити на основу дозволе издате према извршенику означеном у извршном наслову без обзира што је јавном или јавно овереном исправом доказано да је обвеза утврђена у извршном наслову прешла на то друго лице“. (ГЗс—34/76 од 25. 5. 1976., Билтен Сазаног суда бр. 3/1976). То је у складу с чл. 22. Закона о извршном поступку (Службени лист СФРЈ бр. 20/1978);



оставитељ. То значи да за оне дугове за које је оставитељ одговарао особно, или и особно и реално (тј. особна одговорност му је била појачана кроз то што је одговарао и залогом, дакле с додатном реалном одговорношћу) — насљедник одговара исто тако. Ако је оставитељева одговорност била ограничена (било на реалну, по систему абандона или по пекулијарном систему; било да је његова особна одговорност квантитативно ограничена), тада је и насљедникова одговорност за те дугове тако ограничена. А ако оставитељ за неке дугове уопће није одговарао (јер су то бити дугови из природних обвеза /натуралних облигација/), тада за њих не одговара ни насљедник. Тако, у правилу, насљедник наставља одговарати за дугове онако како је за њих одговарао оставитељ. Оставитељево реалну одговорност за неки дуг, дакле одговорност с одређеном ствари или одређеним правом, наставља насљедник тако што сада он за тај дуг одговара с истом оном ствари односно с истим оним правом с којим је одговарао и оставитељ (наравно уз претпоставку да је ту ствар или право наслиједио). Насљедник наставља и оставитељево особну одговорност, но код тога постоји разлика овисно о томе, је ли се оно што је насљедио повезало с оним што му иначе припада, или је од тога одвојено. У првом случају оставитељева особна одговорност наставља као насљедникова одговорност *pro viribus hereditatis*, а у другом као насљедникова одговорност *cum viribus hereditatis*. Насљедникова одговорност *pro viribus hereditatis* је особна, али ограничена одговорност за оне оставитељеве дугове за које је оставитељ особно одговарао. Оно што је насљедио повезало се с оним што иначе припада насљеднику, па кад насљедник за дуг особно одговара, он за њега одговара са свим својим имовинским добрима — како наслијеђенима, тако и осталима. Оставитељеви вјеровници могу своја потраживања намиривати из било којих насљедникових имовинских добара, како из оних која су била оставитељева, тако и из осталих. Но како су дугови за које насљедник овако одговара ипак дугови које није направио он сам него оставитељ, наш се правни поредак побринуо да насљедник успијед тога што је наслиједио не дође у лошији положај од онога којег би имао да уопће није наслиједио, па је насљедникову одговорност ограничио. Насљедникова одговорност за оставитељеве дугове је *ex lege* квантитативно ограничена. Граница насљедникове особне одговорности је укупна вриједност наслијеђених добара.<sup>(25)</sup> Зато када насљедник одго-

<sup>(25)</sup> Под укупном вриједношћу наслијеђених добара мисли се на зброј вриједности свих оних ствари и права, што их је насљедник стекао насљеђивањем. Вриједност дарова и легата које се насљеднику урачунавају у његов насљедни дно, овдје се не узима у рачун. Методе за утврђивање укупне вриједности наслијеђених добара су попис и процјена тих добара, али се вриједност наслијеђених добара у случају спора треба утврђивати у парници (то ће редовит бити случај, када у парници између вјеровника и насљедника ради плаћања оставитељевог дуга, насљедник стави приговор да није одговоран јер је већ испуњена његова одговорност за оставитељеве дугове). Ствари и права се процјењују по вриједности коју су имала у часу кад их је насљедник стекао насљеђивањем. То је редовито био час оставитељеве смрти. Једино ако се процјењује колика је вриједност добара што их је стекао онај тко је наслиједио под суспензивним увјетом или почетним роком, тада се у обзир узима вриједност коју су та добра имала у часу испуњења увјета односно у часу наступања рока (в. Финжгар А. у Енциклопедији, стр. 375 и Павић Б.: о. ц., стр 499);

вара pro viribus hereditatis, тада он за оставитељеве дугове одговара особно тј. са свим својим имовинским добрима, али не за више од уку- пне вриједности наслијеђених добара (чл. 145. ст. 1. ЗН; чл. 143. ст. 1. ЗНБиХ; чл. 140. ст. 1. ЗНЦГ; чл. 144. ст. 1. ЗНМ; чл. 142. ст. 1. ЗДС; чл. 140. ст. 1. ЗНС; чл. 141. ст. 1. ЗНВ).<sup>(26)</sup> То значи да је насљедник дужан подмиривати оставитељеве дугове — сваког појединог у цијело- сти (тј. испунити главну чинидбу заједно са свим спореднима — кама- тама, пеналима, трошковима и сл.), све док не досегне постављену гра- ницу.<sup>(27)</sup> Али чим на подмиривање оставитељевих дугова потроши оно- лика вриједност колику је био стекао насљеђивањем, његова одговор- ност за оставитељеве дугове ex lege престаје.<sup>(28), (29), (30)</sup> Они оставите- љеви дугови који су кроз то остали неподмирени (у цијелости или дје-

<sup>(26)</sup> в. Благојевић Б. Т.: о. ц., стр. 397; Финжгар А. у Енциклопедији, стр. 374; Мар- ковић С.: Наследно право, стр. 277; Павић Б.: о. ц., стр. 498 и сл.; Силајкић А. о. ц., стр. 245;

<sup>(27)</sup> У начелу не постоји између више потраживања неки однос, по коме би посто- јао приоритет код наплате или би се она наплаћивала пропорционално. За постојање таквог односа (и једне и друге врсте) потребан је посебан правни основ. (в. Марковић С.: Наследно право, стр. 276; исти: Дугови заоставштине и редослед њихове уплате, стр. 92);

<sup>(28)</sup> Између вјеровника више оставитељевих обвеза редвито не постоји никакав однос услјед којег би се њихова потраживања намиривала пропорционално, па ће зато насљедник намиривати свако поједино потраживање у цијелости, све док не досегне границу своје одговорности. Није потребно посебно истицати да се услјед тога може догодити да нека потраживања остану неподмирена. Ситуација је отежана тиме што ће вјеровнику често бити тешко утврдити која је особа насљедник, па пријети опасност да једном већ испуњено по- траживање касније буде кондицирано. До часа кад ће вјеровник доћи у прилику да се ради наплате свога потраживања обрати на особу која је заиста оставитељев насљедник, остали вјеровници ће већ можда исцрпити имовину с којом тај одговара. Зато се била јавила мисао, да се путем стечаја насљедства омогући пропорционално намиривање свих вјеровницама. Наша судска пракса је то прихватила („Стечај се може отворити и у погледу оставине када за то постоје увјети и потребе ради сразмјерног намирења оставинчових вје- ровника.“, рјешење Врх, с. Слов. бр. Гж.-178/61 од 30. 6. 1961., објављено у ЗСО 1961, св. 2, одл. бр. 129). Но могућност провочења стечаја над оставином је отпала с доношењем Закона о принудном поравнању и стечају из 1965. г. Наиме, по том закону се стечај може прово- дити једино над имовином правне особе, а над имовином физичке особе једино ако је та ималац радње (в. Финжгар А. у Енциклопедији, стр. 376).

<sup>(29)</sup> Код намиривања из насљедниове имовине оставитељевим би вјеровницама могли конкурирати насљедникови вјеровници и легатари, те тиме смањити шансу оставитељевих вјеровника да своја потраживања намире у цијелости. Опасност коју за њихово намирење представљају потраживања насљедникових вјеровника могу оставитељеви вјеровници избећи тако, што ће затражити *separatio bonorum* — одвајање наслијеђених добара од осталих насљедникових добара. Након одвајања оставитељевих вјеровници се могу намирпити из од- војених наслијеђених добара, а да им код тога не могу конкурирати вјеровници насљедника. Насљедникови ће се вјеровници моћи намиривати из насљедених добара тек онда, када су оставитељев вјеровници своја потраживања у цијелости намирили или барем осигурали. Опасност коју би за намирење потраживања оставитељевих вјеровника могли претстављати захтјеви легатара, отклоњена је одредбом да оставитељев вјеровници имају предност пред легатарима. Легатари ће се (како из наслијеђених тако и из осталих насљедникових до- бара) моћи намиривати тек након што потраживања оставитељевих вјеровника буду у ци- јелости намирена, или барем осигурана. Но велико је питање, може ли ова заштита оста- љевих вјеровника од насљедникових вјеровника и легатара бити ефикасна. Она се, као што смо рекли, састоји у томе да се ни насљедникови вјеровници (у погледу одвојених нас- лијеђених добара) ни легатари не могу намиривати тако дуго, док се не намире сва потра- живања оставитељевих вјеровника. Али како у нашем правном систему не постоји инсти- тут сазива вјеровника, то није могуће утврдити која све потраживања оставитељевих вјеро- вника постоје. Зато се може догодити да насљедник, не знајући да постоје још нека непо- дмирена потраживања оставитељевих вјеровника, подмири своје вјеронике и легатаре, те тиме исцрпи своју имовину. Оставитељев вјеровници који након тога затраже намирење својих потраживања, неће се имати одакле намирити. Зато мислимо да је штета што наше прало не садржи институт сазива вјеровника (в. Gavella N.: о. ц., стр. 13 и сл);

<sup>(30)</sup> С тим у вези је занимљива одредба чл. 1008. ЗОО, која је изузетак од акцесор- ности јамства (поручанства), а која гласи: „Јамац одговара за цијели износ обвезе за који је јамчио и у случају кад би од дужникова насљедника могла захтијевати исплата само оног њезина дијела који одговара вриједности наслијеђене имовине.“;

ломично), егзистирају и даље, али као природне обвезе.<sup>(31)</sup>,<sup>(32)</sup> Само у изнимним случајевима када је оно што је насљеђено одвојено од онога што је иначе насљедниково, особна одговорност оставитеља се наставља тако, да насљедник за оставитељеве дугове одговара вјеровницима *cum viribus hereditatis* (чл. 146. ст. 3. ЗН; чл. 144. ст. 2. ЗНБХ; чл. 141. ст. 3. ЗНЦГ; чл. 145. ст. 3. ЗНМ; чл. 143. ст. 2. ЗДС; чл. 141. ст. 3. ЗНС; чл. 126. ст. 2. ЗНК, чл. 143. ст. 3. ЗНВ). Када насљедник одговара *cum viribus hereditatis*, он тада за оставитељеве дугове одговара само с оним имовинским добрима која је стекао од оставитеља насљеђивањем.<sup>(33)</sup> С тим је добрима одговарао оставитељ за своје дугове, па сада за те дугове одговара насљедник с истим добрима (али у овим случајевима насљедник не одговара и са осталим својим добрима, јер не постоји веза између правног положаја што га има као оставитељев насљедник и оног правног положаја што га иначе има у правним односима). У таквим случајевима настаје привид да вјеровницима не одговара насљедник, него оставитељева добра. Но, наравно, онај тко одговара је и овдје насљедник, јер су оставитељева добра сада насљедникова добра, па онај тко се из њих намирује, намирује се од насљедника.

И у случају када су дужника наслиједиле двије или више особа као сунасљедници, вриједи све што смо горе изложили. Но како је оставитељ био само једна особа, а сунасљедника је неколико, обвеза која је с оставитеља прешла на њих постала је тиме плуралистичка. То значи, ако је чиниба која се дугује недјељива (чл. 412. ст. 1 ЗОО), сви сунасљедници постају судружници недјељиве обвезе (чл. 435. ЗОО). А ако је та чиниба дјељива, сунасљедници постају солидарни судружници те обвезе. Умјесто да се распала на онолико обвеза колико је сунасљедника, оставитељева је обвеза постала — солидарна обвеза свих сунасљедника (чл. 412. ст. 1. и 2. ЗОО).<sup>(34)</sup> Постала је солидарна на основу посебне одредбе закона (чл. 145. ст. 3. ЗН; чл. 143. ст. 3. ЗНБХ; чл. 140. ст. 2. ЗНЦГ; чл. 144. ст. 3. ЗНМ; чл. 142. ст. 3. ЗДС; чл. 140. ст. 4. ЗНС; чл. 141. ст. 3. ЗНВ). Но тиме што су сунасљедници постали солидарни судружници, није ни мало помакнута граница одговорности сваког појединог од њих. Зато од појединог сунасљедника вјеровник додуше може наплатити већи дио обвезе него на овог отпада у интерном односу међу сунасљедницима (чл. 414. ст. 1. ЗОО), али то може једино у границама

<sup>(31)</sup> в. тако Марковић С.: Наследно право, стр. 247. Неки, напротив, сматрају да ги дугови престају постојати. Њихов би став био прихvatљив у правном систему који попут њемачког не познаје натуралне облигације. Но у нашем правном систему постоје такве облигације (чл. 213. и 367. ЗОО);

<sup>(32)</sup> Благојевић заступа мишљење да би испуњење обвезе преко границе одговорности било бесплатни правни посао („поклон“), којег би могли побијати вјеровници насљедника, ако би уследио такве исплате биле онемогућени у наплати својих потраживања (в. Благојевић Б. Т.: о. ц., стр. 397—398). То би било побијање по одредбама чл. 280—285. ЗОО);

<sup>(33)</sup> в. Финжгар А.: Дедно право, стр. 137—138; исти у Енциклопедији, стр. 374; Марковић С.: Наследно право, стр. 274; Рајачић Ч.: о. ц., стр. 59—60; Силајић А.: о. ц., стр. 247; Gavella N.: о. ц., стр. 4—5;

<sup>(34)</sup> в. Благојевић Б. Т.: о. ц., стр. 398; Финжгар А.: Дедно право, стр. 136 и 137; исти у Енциклопедији, стр. 375; Марковић С.: Наследно право, стр. 278; Павић Б.: о. ц., стр. 503; Силајић А.: о. ц., стр. 246; Gavella N.: о. ц., стр. 4;

оне вриједности коју је односни сунаследник стекао насљеђивањем.<sup>(35)</sup> Интерно, у односу међу сунаследницима, обвеза се дијели на све сунаследнике. Она се међу њима дијели првенствено онако како је то оставитељ одредио опоруком,<sup>(36)</sup> а ако нема такве опоручитељеве одредбе — на сваког сунаследника отпада онолики дио колики је размјеран његовом насљедном дијелу (чл. 145. ст. 4. ЗН; чл. 143. ст. 4. ЗНБХ; чл. 140. ст. 5 ЗНЦГ; чл. 144. ст. 4. ЗНМ; чл. 142. ст. 3. ЗДС; чл. 140. ст. 4. ЗНС; чл. 141. ст. 4. ЗНВ). Па ако је који од сунаследника подмирио већи дио обвеза него на њега отпада, он има право да се регресира од осталих сунаследника — од свакога за онолики дио плаћене обвезе, колики је отпао на односног сунаследника (чл. 423. и 424. ЗОО).<sup>(37), (38)</sup>

У случају да је дужников насљедник постављен за насљедника под увјетом, роком, или уз налог,<sup>(39)</sup> такођер вриједи правило — онај тко је насљедник, тај је дужник умјесто оставитеља. То значи да оставитељеве обвезе тако дуго не постају обвезе оне особе која је за насљедника постављена под суспензивним увјетом или под почетним роком, док се тај увјет не испуни односно док рок не наступи. Тек с испуњењем увјета односно с наступањем рока постаје та особа дужников насљедник, па је тек од тада она дужник умјесто оставитеља. И обрнуто — ако је нека особа била насљедник под резолутивним увјетом, завршним роком, или уз налог којег није извршила,<sup>(40)</sup> она је тиме престала бити насљедник оставитеља, па је и престала бити дужник умјесто оставитеља.<sup>(41)</sup> Када услијед дјеловања увјета, рока, или налога дође до сукцесивног насљеђивања, дакле кад након што је дужников насљедник био једна особа (претходни насљедник) постане друга особа његов нас-

<sup>(35)</sup> в. Благојевић Б. Т.: о. ц., стр. 398—399; Финжгар А.: Дедно право, стр. 137 и исти у Енциклопедији, стр. 375; Марковић С.: Наследно право, стр. 278; Павић Б.: о. ц., стр. 503—504; Gavella N.: о. ц., стр. 4;

<sup>(36)</sup> Оставитељ може опоруком ваљано уредити међусобни однос сунаследника у погледу наслијеђених обвеза — тј. одредити колики дио тих обвеза отпада на појединог сунаследника (нужни насљедник ће те одредбе моћи побити, уколико оне вријеђају његово право на нужни дио). Но тим ће опоручитељевим одредбама бити уређен само интерни однос међу сунаследницима, али никако не и њихов однос према вјеровницима. У односу према вјеровницима сви сунаследници су солидарни судужници свих оставитељевих обвеза (в. горе биљешку бр. 22);

<sup>(37)</sup> в. Благојевић Б. Т.: о. ц., стр. 399; Финжгар А. у Енциклопедији, стр. 375; Марковић С.: Наследно право, стр. 279; Павић Б.: о. ц., стр. 503—504; Силајин А.: о. ц., стр. 246;

<sup>(38)</sup> Ака је нужни насљедник добио оставинско добра само у оној вриједности колико му припада као његов нужни дио, он ипак одговара вјеровницима за оставитељеве дугове, али тада има право да све што је њима исплатио регресира од својих сунаследника (в. Финжгар А.: Дедно право, стр. 137);

<sup>(39)</sup> О правним односима код одређивања насљедника уз увјет, рок и налог в. Рајачић Ч.: о. ц., стр. 97; Финжгар А.: Pogoī, rok i nalog v oslednovoljnih odredbāh, Pravnik (ЈБ) 1957, бр. 11—12, стр. 477—485; Смоле А.: Učinak določite dediča s pogojem ali z rokom na pravno usodo dedičine, Pravnik (ЈБ) 1959, бр. 5—8, стр. 206—216; исти: Posledovolina odredba uporabe zapušćinskog premoženja, Pravnik (ЈБ) 1961, бр. 12, стр. 373—384;

<sup>(40)</sup> Неспуњење налога (модуса) дјелује слично као испуњење резолутивног увјета. Ипак, за разлику од резолутивног увјета „ако се налог точно испуњити не може“, па ако ни то није могуће „особа, којој је наложено, задржава ипак одређену јој заоставштину, ако се из воље опоручитеља не би противно видело“. Но, „ако се је сам учинио неспособним испуњити налог, губи остављену му заоставштину“ (правна правила из § 710. бившег ОЗЗ-а, за која мислимо да их треба примјењивати и надаље, јер нема нових прописа о налогу као једностраном правном послу. Одредбе чл. 749—740. ЗОО регулирају уговорне налоге, оне не омогу у свему замишљених правила о налозима као једностраним правним пословима);

<sup>(41)</sup> в. Финжгар А. у Енциклопедији, стр. 375; Павић Б.: о. ц., стр. 503;

љедник (потоњи насљедник),<sup>(42)</sup> настаје питање — који од њих је дужник, а и питање њихова међусобна односа. Дужник је увијек само онај од њих, који је насљедник у оном часу у коме вјеровник остварује своје право.<sup>(43)</sup> Неиспуњене, макар и доспјеле обвезе, прелазе на потоњег насљедника. Али ако је претходни насљедник испунио оставитељево обвезу, а након тога је наслиједио потоњи насљедник, поставит ће се питање — има ли претходни насљедник одатле право да од потоњег насљедника потражује оно што је утрошио на испуњење те обвезе? Мислимо да има, али само у случају да је на испуњење утрошио своја добра (не она која је стекао насљеђивањем од оставитеља, него она која су му припадала с неког другог правног основа). Наиме, претходни је насљедник та своја добра употребио на корист потоњег насљедника, јер када је на потоњег прешло насљедство оно је имало већу вриједност него што би је имало да претходни насљедник није из својих добара испунио ту обвезу. Зато претходном насљеднику на основу одредбе из чл. 217. 300 припада право да од потоњег насљедника потражује накнаду. То његово потраживање настаје у оном часу у коме је он престао бити дужников насљедник, а потоњи је то постао. Али уколико је претходни насљедник за испуњење оставитељевих обвеза утрошио наслијеђена добра, нити он има право потраживати накнаду тих добара од потоњег насљедника, а нити овај од њега (да обвезу није испунио претходни насљедник, морао би је испунити потоњи).<sup>(44)</sup>

Могуће је да на основу одредбе дужникове опорукe (ако таква одредба постоји, те у границама њене ваљаности) буде за дужникове обвезе (све или неке, у цјелости или дјеломично) одговоран који од легатара (један или више њих), а у граници вриједности легата<sup>(45)</sup> (чл. 98. ст. 2. ЗН, чл. 96. ст. 2. ЗНБХ; чл. 93. ст. 2. ЗНЦГ; чл. 96. ст. 2. ЗНМ; чл. 92. ст. 2. ЗДС; чл. 93. ст. 2. ЗНС; чл. 84. ст. 2. ЗНК; чл. 94. ст. 2. ЗНВ), Како то утјече на обвезни однос? И у оваквом случају је односна обвеза ипак обвеза дужниковог насљедника, а не легатара.<sup>(46)</sup> Нити је легатар постао дужник умјесто насљедника (чл. 446 — 450. 300), нити је постао дужник поред насљедника (чл. 451. 300), јер је за обоје потребан пристанак вјеровника. Оставитељ не може својом опоруком, дакле својим једностраним очитовањем воље, извршити такву промјену у обвезном односу на страни дужника, која би се тицала вјеровника. Оно што опоручитељ може је једино то, да одредивши легат наложи легатару да

(42) Исти је однос ако је исправа оставина остала ошасна те припала опћини, али се потом испунио суспензиван увјет или је наступило почетни рок за стјечање насљедног права; односно обрнуто — ако је прво дошло до насљеђивања, а потом је услјед наступања резолутивног увјета, завршног рока, или неиспуњења налога насљедно право престало, па је оставина остала те припала опћини;

(43) У литератури се може наћи и мишљење, да су и претходни и потоњи наслиједник пасивно легитимирани у парници (в. Визнер Б.: Правни положај опоручног насљедника позваног на насљедство под увјетом, роком или налогом и начин расправљања оставине у оваковим случајевима, Одвјетник 1967, бр. 3—4, стр. 110). С таквим мишљењем се тешко сложити, јер пасивно легитимирани може бити једино онај тко је дужник, а не и онај тко то није. А дужник је онај тко је насљедник, дакле — или претходни или потоњи насљедник, а никако оба;

(44) в. Gavella N.: о. ц., стр. 5—6;

(45) Постоји и мишљење, да одговорност легатара треба увијек бити мања од вриједности легата (в. Марковић С.: Насљедно право, стр. 277);

(46) в. Gavella N.: о. ц., стр. 6.

умјесто насљедника испуни неку обвезу, или да му право на легат увјетује тиме да испуни неку обвезу умјесто насљедника. Ако опоручитељ тако поступи, а онај коме је легат намијењен се не одрекне таквог легата, тада је између оставитељевог насљедника и тог легатора настао однос — као да су они уговорили да ће легатар преузети испуњење те насљедникове обвезе (чл. 453. 300). Тиме за вјеровника није настало право да ишта потражује од тог легатора (чл. 453. ст. 3. 300); вјеровник је само дужан да од легатара прими испуњење, ако му га овај понуди (чл. 296. 300). Захтијевати од легатара испуњење може једино извршитељ опоруке, или насљедник (односно умјесто насљедника — старатељ оставине), али једино уз претпоставку да је опоручитељева одредба на основу које легатар треба испунити тај дуг — одредба о налогу. Јер ако је то била одредба о увјету, тада нитко не може захтијевати од легатара да испуни ту обвезу умјесто дужника. На испуњење налога се може силити, али се не може силити на испуњење увјета. Код увјета је присила индиректна — ако је опоручитељ стјецање права на легат био увјетовао испуњуњем неке обвезе, тада онај коме је право на легат намијенио неће то право стећи све док ту обвезу не испуни; а ако је опоручитељ увјетовао постојање права на легат испуњењем те обвезе, легатару ће његово право престати ако обвезу не испуни (у потоњем ће случају морати вратити оно што је стекао на основу тог права на легат, јер је то стекао на основу који је касније отпао — чл. 210. ст. 4. 300). А ако легатар не испуни ту обвезу вјеровнику, насљедник ће се моћи регресирати од легатара (чл. 453. ст. 2. 300).

*др Никола Гавела*

## РЕЗЮМЕ

Продолжение обязательных отношений после смерти должника в свете постановлений Закона об обязательных отношениях

Существует принцип, что обязательные отношения не прекращаются в следствие смерти должника, но продолжают с его наследником. Этот принцип усвоил и югославской закон, что можно увидеть и из Закона об обязательных отношениях.

В связи с этим существует проблема — каково правовое положение наследника должника, т.е. проблема перехода обязательств на него оставившим их, или же он только становится ответственным за них. Несогласия по отношению к конструкции наследства происходят из отсутствия согласия по этому вопросу между сторонниками романистического и германистического понимания конструкции наследственного имущества. В связи с тем, что ни одному из этих пониманий не удалось получить решительный перевес, то вопрос конструкции наследства остался спорным, а с ним и вопрос о правовом положении наследника должника. При этом часто упускалось из вида, что вопрос перехода обязательств на наследника должника является в первую очередь вопросом науки об обязательных отношениях. А он и в самом деле это и есть, и поэтому оба эти понимания следует исследовать, исходя из этой точки зрения. После такого исследования сделан вывод, что не соответствует науке об обязательных отношениях то понимание, по которому обязательства умершего должника не входят в состав наследства, и потому не переходят на наследника должника, а он становится только ответственным за них. Значит, если обязательства умершего должника не перешли на его наследника, то они перестают существовать со смертью должника, так как обязательства не могут существовать не принадлежа ни к кому. Но, может ли кто-либо отвечать за обязательства, которые больше не существуют? Нет сомнения, что не может. И однако не подлежит сомнению и то, что наследник должника отвечает за обязательства умершего. Это приводит к выводу, что обязательства должника не прекращаются, а остаются в наследстве после смерти должника т.е. перешли на его наследника. Долги переходят в таком виде, какими были при жизни должника. И ответственность за эти долги переходит на наследника точно такая же, какая была и для должника. Наследник продолжает нести особую ответственность за долги должника.

В случае, если несколько лиц являются наследниками умершего в качестве равноправных наследников, положение по сути то же, только что обязательства становятся плюралистическими. Если же наследство неделимо, то и обязательства равноправных наследников неделимы; если же оно делимо, тогда обязательства их солидарны. Во внутренних отношениях между равноправными наследниками обязательства делятся на квоти.

## A SUMMARY

*The Continuation of Obligation Relations after the debtor's Death  
in Respect of the Provisions of the Law on Obligation Relations*

The principle is that the obligation relations do not cease due to the death of the debtor, but are continued by his successor. This principle has also been adopted by Yugoslav Law, which is evident from the provisions of the Law on Obligation Relations.

In this connection, there is the following problem — what is the legal position of the debtor's successor, that is, are the bequeather's obligations succeeded by him or does he merely become responsible for them. The misunderstandings over the concept of bequeathed property have their origin in the misunderstandings between the followers of the Romanistic and the followers of the Germanistic concept of property. Since neither concept succeeded in gaining the decisive advantage over the other, this question has remained in dispute, and along with it the question of the legal position of the debtor's successor. Having said that, it has frequently been omitted to take into account that the question of whether the obligations of the debtor are succeeded by his successor is primarily a matter for investigation and analysis by the science of obligation relations to deal with. And as it is, both concepts should be investigated from that aspect. After having undertaken such an investigation, we have arrived at the conclusion that one concept is not in alignment with the science of obligation relations: the concept stating that the obligations of deceased debtor are not included in the bequeathed property, and therefore cannot be passed on to his successor, but that he only becomes responsible for them. That is, if the obligations of the deceased debtor have not passed on to his successor, they must have ceased altogether, since obligations cannot exist without falling on someone. But, can anyone be held responsible for non-existent obligations? Obviously not. However it is equally obvious that the successor must be held responsible for the bequeather's obligations. That leads to the conclusion that the obligations of the debtor have not ceased, but have remained a part of his property after death, therefore, they have passed on to his successor.

The debts have been passed on to the successor just as they have been during the debtor's lifetime. Likewise the liabilities of the debtor. The successor continues in the bequeather's personal liability for the debts.

In the case where several people have succeeded the bequeather as co-successors, the situation is in essence the same, with the one exception that the bequeather's obligations will then necessarily become pluralistic. If the indebted action is indivisible — the obligation of the co-successors is likewise; if the indebted action is divisible, then the obligation is common to all the co-successors. In the internal relationships of the co-successors, the obligations are divided into quotas.



## RÉSUMÉ

*La continuation des rapports d'obligation apres la mort du debiteur  
a la lumière des dispositions de la Loi relative  
aux rapports d'obligation*

Le principe établi est que les rapports d'obligation ne prennent pas fin par suite de la mort du débiteur, mais ils continuent avec son héritier. Ce principe est adopté aussi dans le droit yougoslave, comme on peut le voir de la Loi relative aux rapports d'obligation.

A ce sujet le problème se pose quelle est la condition juridique de l'héritier du débiteur, c'est-à-dire du transfert sur celui-ci de l'obligation du défunt, ou bien s'il devient seulement responsable de cette obligation. Les désaccords sur la construction de la succession tirent leur origine des désaccords entre les partisans de la conception romane et de la conception germanique sur la construction de la propriété. Comme aucune de ces conceptions n'a réussi à obtenir la prédominance décisive sur l'autre, la question de la construction de la succession est restée contestable, et en relation avec elle la question de la condition juridique de l'héritier. En ce qui concerne ce problème on perdait souvent de vue que la question — est-ce que les obligations se transmettent à l'héritier débiteur, est en premier lieu une question de la science relative aux rapport d'obligation. Ce qu'elle est, et c'est pourquoi il faut examiner les deux conceptions relatives à cette question sous cet aspect. Après cet examen nous avons tiré la conclusion qu'avec la science relative aux rapports d'obligation n'est pas en conformité la conception, selon laquelle les obligations du débiteur décédé n'entrent pas dans la structure de la succession, donc elles ne passent pas à l'héritier du débiteur, mais celui-ci devient seulement responsable de ces obligations. En effet, si les obligations du débiteur décédé ne sont pas passées à son héritier, elles devaient prendre fin avec la mort du débiteur, car les obligations ne peuvent pas exister et qu'elles n'appartiennent à personne. Or, est-ce que quelqu'un peut répondre des obligations qui n'existent plus, Incontestablement cela est impossible. Mais il est quand même incontestable aussi que l'héritier est responsable des obligations du défunt. En s'appuyant sur cette assertion on arrive à la conclusion que les obligations du débiteur n'ont pas pris fin, mais qu'elles sont restées dans la succession après la mort du débiteur, et elles sont passées à l'héritier du débiteur.

Les dettes sont passées telles qu'elles étaient chez le défunt. Et la responsabilité pour ces dettes est passée à l'héritier telle qu'elle était chez le défunt. L'héritier continue la responsabilité personnelle du défunt pour les dettes. Dans le cas que plusieurs personnes ont hérité le défunt comme cohéritiers, la situation est dans le fond la même, seulement les obligations du défunt deviennent pluralistes. Si la prestation due est indivisible — l'obligation des cohéritiers est indivisible; et si prestation est divisible, alors l'obligation des cohéritiers est solidaire. Dans le rapport interne entre les cohéritiers, les obligations sont divisées par quotes.